

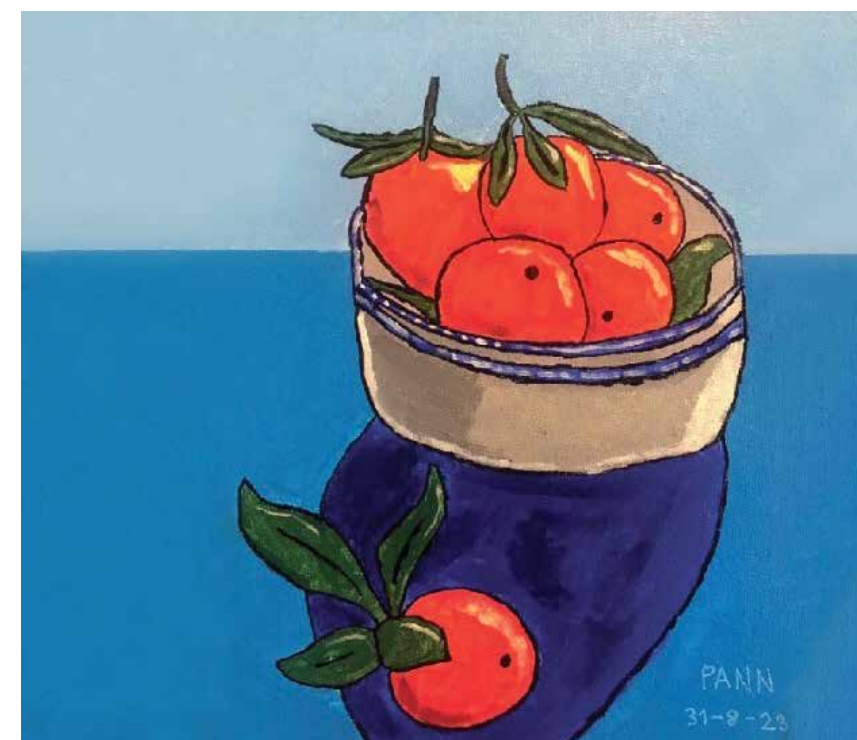
หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน

ทัศนศิลป์

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

* กระทรวงศึกษาธิการ *

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน

ทัศนศิลป์

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

กระทรวงศึกษาธิการ ถนนราชดำเนินนอก เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๐๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๒๘๘ ๕๗๓๓ - ๓๗

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา ดำเนินการจัดทำต้นฉบับ

ISBN 978-616-461-495-6

พิมพ์ครั้งที่ ๑

พ.ศ. ๒๕๖๗

จำนวน ๒๐,๐๐๐ เล่ม

จัดพิมพ์โดย องค์การค้าของ สกสค.

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว

๒๒๔๙ ถนนลาดพร้าว แขวงสะพานสอง เขตวังทองหลาง กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๑๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๕๑๔ ๔๐๓๓ ต่อ ๓๑๘

www.suksapan.or.th

ประกาศสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เรื่อง อนุญาตให้ใช้สื่อการเรียนรู้ในสถานศึกษา

ด้วยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้จัดทำหนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ทัศนศิลป์
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ใช้ในสถานศึกษาได้

ประกาศ ณ วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๗

ว่าที่ร้อยตรี

(ธนู วงษ์จินดา)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

คำนำ

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ทศศิลป์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เป็นหนังสือที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้จัดทำขึ้นสำหรับนักเรียนและครูผู้สอน เพื่อใช้ในการเรียนการสอนรายวิชาพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ โดยคณะผู้จัดทำ ซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้มีประสบการณ์ และผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปศึกษา ด้านการจัดการศึกษา ตลอดจนศิลปินที่มีส่วนร่วมในการนำเสนอผลงานเพื่อการศึกษาค้นคว้า

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ทศศิลป์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ มุ่งเน้นให้นักเรียนเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ทั้งในธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และผลงานศิลปะ เพื่อให้มีมุมมองในองค์ประกอบของงานทัศนศิลป์ เช่น เส้น สี แสงเงา รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว และพื้นที่ว่าง อันจะเป็นพื้นฐานในการเข้าใจส่วนประกอบของทัศนธาตุที่มีอยู่ในงานศิลปะและสิ่งแวดล้อม เพื่ออธิบายรูปแบบและลักษณะของงานศิลปะ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในเชิงการวิเคราะห์และสังเคราะห์ และนำสิ่งต่าง ๆ มาดัดแปลงเพื่อสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานหวังว่า หนังสือเรียนเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนศิลปะด้านทัศนศิลป์ได้เป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพ เป็นไปตามหลักการและบรรลุลผลตามความมุ่งหมายของหลักสูตร อย่างไรก็ตามหากมีข้อเสนอแนะประการใด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ยินดีรับข้อเสนอแนะเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป

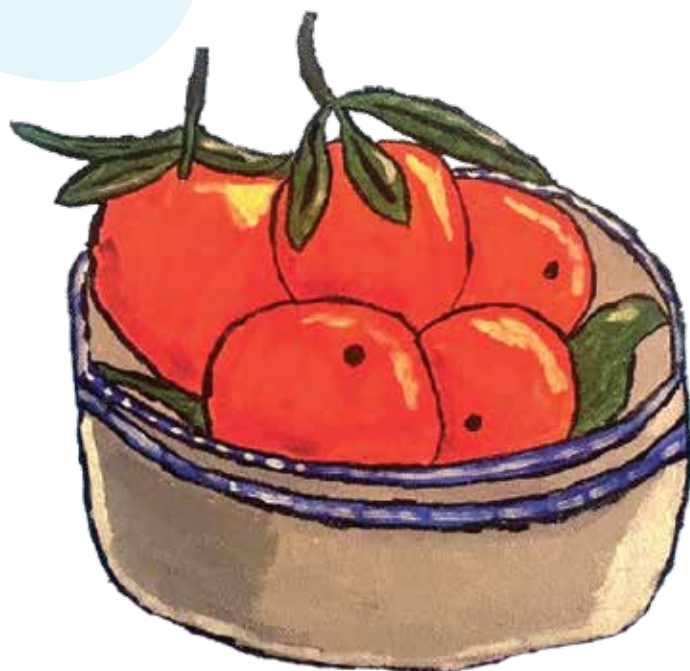
ขอขอบคุณคณะผู้จัดทำ ผู้มีส่วนร่วม และศิลปินที่นำเสนอผลงานเพื่อใช้ในการศึกษาค้นคว้า มา ณ โอกาสนี้ด้วย

ว่าที่ร้อยตรี

(ธนู วงษ์จินดา)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สารบัญ

บทที่

หน้า

๑.	ทัศนธาตุในธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และงานทัศนศิลป์	๕
๒.	อิทธิพลของสีในธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และงานศิลปะ	๒๕
	• วงจรสี	
	• วรรณะของสี	
	• สีต่างวรรณะ สีตัดกัน หรืออยู่ตรงข้าม	
๓.	รูปร่าง รูปทรงในธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และงานศิลปะ	๓๗
	• ความแตกต่างระหว่างรูปร่างและรูปทรง	
	• คุณลักษณะของรูปร่างและรูปทรง	
๔.	สร้างสรรค์งานศิลปะภาพพิมพ์	๔๘
	• ภาพพิมพ์ผิวนูน	
	• ภาพพิมพ์ลายฉลุ	
	• ภาพพิมพ์จากวัสดุธรรมชาติ	
	• ภาพพิมพ์สื่อผสม	
๕.	น้ำหนัก แสงเงา ระยะ และความลึกในการจัดภาพ	๕๘
	• น้ำหนัก แสงเงา	
	• ระยะและความลึก	
๖.	วาดภาพ ระบายสี	๖๕
	• การวาดภาพ ระบายสีด้วยดินสอสีหรือสีไม้	
	• การวาดภาพ ระบายสีด้วยสีเทียนหรือสีครายอน	
	• การวาดภาพ ระบายสีด้วยสีน้ำ	
	• การวาดภาพ ระบายสีด้วยสีโปสเตอร์	
๗.	งานศิลปะที่เกิดจากความรู้สึนึกคิด	๗๙
๘.	งานทัศนศิลป์กับเหตุการณ์สำคัญและงานเฉลิมฉลอง	๙๐
๙.	งานทัศนศิลป์ที่มาจากวัฒนธรรมท้องถิ่น	๙๘
	ศัพท์ศิลปะน่ารู้	๑๐๕

แนวการจัดการเรียนรู้ศิลปะสำหรับครูผู้สอน รายวิชาพื้นฐาน ทักษะศิลป์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔

ทำไมจึงต้องสอนวิชาศิลปะ

ศิลปะ เป็นวิชาหนึ่งที่ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีความคิดสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ ชื่นชมความงาม มีสุนทรียภาพ และเห็นคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ กิจกรรมทางศิลปะจะช่วยพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม ตลอดจนการนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อมและส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าแสดงออกด้วยความเชื่อมั่นและภาคภูมิใจในตนเอง

นักเรียนเรียนรู้อะไรในวิชาศิลปะ

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะ มีวิธีการทางศิลปะ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงออกอย่างอิสระในศิลปะแขนงต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วย ทักษะศิลป์ ดนตรี และนาฏศิลป์

การเรียนรู้ในส่วนของทักษะศิลป์

ทักษะศิลป์ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจในองค์ประกอบศิลป์ ทักษะธาตุ สร้างและนำเสนอผลงานทางทัศนศิลป์จากจินตนาการ โดยการใช้อุปกรณ์ที่เหมาะสม รวมทั้งสามารถใช้เทคนิค วิธีการของศิลปินในการสร้างงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังสามารถวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่างานทัศนศิลป์ด้วยความเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานศิลปะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล ชื่นชมและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระทัศนศิลป์

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้ แกนกลาง
ศ ๑.๑	๑. เปรียบเทียบรูปลักษณะของรูปร่าง รูปทรง ในธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และงานทัศนศิลป์	• รูปร่าง รูปทรง ในธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และงานทัศนศิลป์
	๒. อภิปรายเกี่ยวกับอิทธิพลของสีวรรณะอุ่น และสีวรรณะเย็นที่มีต่ออารมณ์ของมนุษย์	• อิทธิพลของสีวรรณะอุ่น และสีวรรณะเย็น
	๓. จำแนกทัศนธาตุของสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและงานทัศนศิลป์ โดยเน้นเรื่อง เส้น สี รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว และพื้นที่ว่าง	• เส้น สี รูปร่าง รูปทรง พื้นผิวและ พื้นที่ว่าง ในธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และงานทัศนศิลป์
	๔. มีทักษะพื้นฐานในการใช้วัสดุ อุปกรณ์ สร้างสรรค์งานพิมพ์ภาพ	• การใช้วัสดุ อุปกรณ์ สร้างงาน พิมพ์ภาพ
	๕. มีทักษะพื้นฐานในการใช้วัสดุ อุปกรณ์ สร้างสรรค์งานวาดภาพระบายสี	• การใช้วัสดุ อุปกรณ์ในการวาดภาพ ระบายสี
	๖. บรรยายลักษณะของภาพ โดยเน้นเรื่องการจัดระยะ ความลึก น้ำหนัก และแสงเงาในภาพ	• การจัดระยะความลึก น้ำหนัก และแสงเงาในการวาดภาพ
	๗. วาดภาพระบายสี โดยใช้สีวรรณะอุ่น และสีวรรณะเย็น ถ่ายทอดความรู้สึก และจินตนาการ	• การใช้สีวรรณะอุ่นและใช้สีวรรณะเย็น วาดภาพถ่ายทอดความรู้สึก และจินตนาการ
	๘. เปรียบเทียบความคิด ความรู้สึกที่ถ่ายทอด ผ่านงานทัศนศิลป์ของตนเองและบุคคลอื่น	• ความเหมือนและความแตกต่าง ในงานทัศนศิลป์ ความคิด ความรู้สึก ที่ถ่ายทอดในงานทัศนศิลป์
	๙. เลือกใช้วรรณะสีเพื่อถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกในการสร้างงานทัศนศิลป์	• การเลือกใช้วรรณะสีเพื่อถ่ายทอด อารมณ์ความรู้สึก
ศ ๑.๒	๑. ระบุและอภิปรายเกี่ยวกับงานทัศนศิลป์ ในเหตุการณ์และงานเฉลิมฉลองของ วัฒนธรรมในท้องถิ่น	• งานทัศนศิลป์ในวัฒนธรรมท้องถิ่น
	๒. บรรยายเกี่ยวกับงานทัศนศิลป์ที่มาจาก วัฒนธรรมต่าง ๆ	• งานทัศนศิลป์จากวัฒนธรรมต่าง ๆ

แนวการสอนทัศนศิลป์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔

การนำเสนอการเรียนรู้ศิลปะ สาระทัศนศิลป์ ในชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ นี้ ครูผู้สอนควรนำเสนอ ความรู้อย่างง่าย ๆ โดยให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยความสนุกสนาน เช่น การศึกษาสำรวจธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว แล้วสังเกตรูปร่าง รูปทรง และลักษณะจากสิ่งที่เป็นธรรมชาติและงานศิลปะที่มนุษย์ สร้างสรรค์ขึ้น โดยให้นักเรียนพิจารณารูปร่าง รูปทรง สี พื้นผิว และพื้นที่ว่างที่อยู่ในธรรมชาติและงานศิลปะ

จากนั้นให้นักเรียนช่วยกันวิเคราะห์เกี่ยวกับเส้น สี พื้นผิว น้ำหนัก แสงเงา และพื้นที่ว่างที่ปรากฏ ในธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและผลงานของศิลปิน เพื่อบอกเล่าถึงความรู้สึกนึกคิดของตนเองในบทต่อไป ให้นักเรียนแสดงออกกับกิจกรรมที่สามารถทำได้อย่างง่าย ๆ เช่น การพิมพ์ภาพจากวัสดุธรรมชาติ ที่หาได้ในท้องถิ่น การวาดภาพระบายสีวรรณะอุ่นและวรรณะเย็นเพื่อถ่ายทอดอารมณ์และความรู้สึก ตามความเหมาะสม ในท้ายสุดให้นักเรียนอภิปรายเกี่ยวกับเหตุการณ์หรืองานเฉลิมฉลองที่ประทับใจ แล้วถ่ายทอดออกเป็นผลงานศิลปะที่แสดงอารมณ์และความรู้สึก

ทั้งนี้ครูผู้สอนอาจเลือกกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ให้นักเรียนปฏิบัติตามความเหมาะสมหรือ ตามสภาพแวดล้อมของนักเรียน เป้าหมายท้ายสุดของการเรียนทัศนศิลป์ในชั้นนี้ ครูควรเน้นให้นักเรียน เรียนรู้งานศิลปะจากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและผลงานของศิลปิน มิใช่เพื่อฝึกให้นักเรียนเป็นศิลปิน หรือการแข่งขันสร้างงานศิลปะ แต่เพื่อให้นักเรียนรู้จักการสังเกต รับรู้และแสดงความรู้สึกที่มีต่อ สภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัว และมีต่อผลงานของศิลปิน แล้วถ่ายทอดออกเป็นงานศิลปะ

การประเมินผล

ครูควรพิจารณาการแสดงออกของนักเรียนในขณะที่เรียนและเรียนรู้คุณค่าของศิลปะและ สิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว ในเบื้องต้นไม่ควรให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดเพื่อตอบคำถามหรือเลือกตอบ ข้อที่ถูกต้อง เพราะศิลปะเน้นการแสดงออก มิใช่การท่องจำ ดุคำแนะนำสำหรับครูในการประเมินผล การเรียนรู้ท้ายบทเพื่อเป็นแนวทางในการประเมินผลการเรียนรู้

แผนภูมิแสดงขอบข่ายในการเรียนรู้ทัศนศิลป์
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔

บทที่

“
ทัศนธาตุในธรรมชาติ
สิ่งแวดล้อม และงานทัศนศิลป์
”

บทเรียนนี้เน้นการเรียนรู้
เรื่องทัศนธาตุที่มีอยู่ในธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม
และงานทัศนศิลป์

สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และงานศิลปะที่มนุษย์สร้างขึ้นนั้น มีส่วนประกอบของ จุด เส้น สี พื้นผิว ระยะ น้ำหนัก แสงเงา และพื้นที่ว่างหรือช่องว่าง เราเรียกสิ่งเหล่านี้ว่า **ทัศนธาตุ**

ทัศนธาตุ

เป็นส่วนประกอบของการมองเห็นหรือเรียกว่าสิ่งที่ป็นสาเหตุที่ทำให้มองเห็น ประกอบด้วย จุด เส้น สี รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว น้ำหนัก แสงเงา ระยะ และพื้นที่ว่าง การสังเกตเห็นจุด เส้น สี พื้นผิว รูปร่าง รูปทรง น้ำหนัก แสงเงา และพื้นที่ว่างในธรรมชาตินั้น จะช่วยให้เรามีมุมมองในการสร้างสรรค์งานศิลปะ

ภาพลายเส้นของทิวทัศน์

สีและแสงของดวงอาทิตย์

รูปร่าง รูปทรงของอาคาร

แสงและเงาของต้นไม้

ลายเส้นของใบไม้

เราสามารถนำส่วนประกอบของทัศนธาตุ มาสร้างสรรค์งานศิลปะในรูปแบบต่าง ๆ ที่ให้ความรู้สึกแก่ผู้ดูในอารมณ์ที่แตกต่างกัน การสังเกตธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัว และรู้จักเลือกสรรส่วนประกอบเหล่านั้นมาสร้างสรรค์ในงานทัศนศิลป์ (ได้แก่ งานศิลปกรรม ภาพจิตรกรรม ภาพพิมพ์ งานสถาปัตยกรรมและงานประติมากรรม) มีศิลปินหลายคนนำทัศนธาตุอย่างน้อย ๑ อย่าง มาใช้ในการสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์ ดังนั้นเราจึงจำเป็นต้องเรียนรู้ส่วนประกอบหรือทัศนธาตุ เพื่อให้รู้ เข้าใจ และนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการสร้างงานศิลปะ ส่วนประกอบหรือทัศนธาตุที่อยู่ในธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และงานทัศนศิลป์ ประกอบด้วย

จุด จุดในความหมายทางทัศนศิลป์ คือ ต้นกำเนิดของเส้น เมื่อนำจุดมาเรียงต่อกันจะเกิดเป็นเส้นเป็นรูปร่าง รูปทรง และเมื่อรวมอยู่ด้วยกันอย่างหนาแน่นก็จะกลายเป็นพื้นผิวและแสงเงา ศิลปินที่มีชื่อเสียงในการวาดภาพโดยใช้จุด เช่น แดม อีเธล วอล์กเกอร์ (Dame Ethel Walker)

จุดในธรรมชาติ เช่น จุดลายของผิวน้ำ

ภาพวาดชื่อ The Garden วาดโดยใช้จุดเป็นแสง โดย แดม อีเธล วอล์กเกอร์

เส้น คือ จุดที่เคลื่อนไป เส้นเป็นส่วนสำคัญต่อการเชื่อมโยงของสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏในธรรมชาติ เช่น เส้นขอบฟ้า เส้นรุ้งกินน้ำ หรือเส้นใยของใบไม้ ในงานศิลปะศิลปินจะใช้เส้นวาดรูปร่างของวัตถุ คน หรือสิ่งต่าง ๆ หรือวาดน้ำหนัก แสงเงา และพื้นผิว โดยใช้เส้นในลักษณะแตกต่างกัน เช่น เส้นแนวนอน เส้นแนวตั้ง เส้นเฉียง เส้นโค้ง หรือเส้นประ เป็นต้น รูปแบบการวาดเส้นมีหลากหลาย ศิลปินที่มีชื่อเสียงหลายคนใช้เส้นสร้างสรรค์งานศิลปะ เช่น เลโอนาร์โด ดา วินชี (Leonardo da Vinci) อันเดรีย เดล เวอร์ร็อคคิโอ (Andrea Del Verrocchio)

ภาพวาดชื่อ Head of a Woman โดย อันเดรีย เดล เวอร์ร็อคคิโอ

ภาพวาดชื่อ Head of a Girl โดย เลโอนาร์โด ดา วินชี

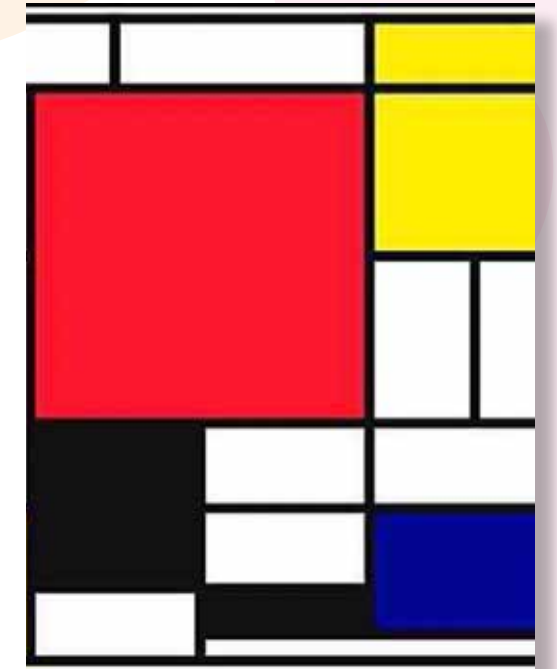

ภาพถ่ายลายเส้นในธรรมชาติ

รูปร่าง คือ เส้นที่เชื่อมโยงติดต่อกันในรูปแบบต่าง ๆ เช่น รูปร่างเรขาคณิตหรือรูปร่างอิสระ เราจะพบรูปร่างอิสระในธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั่ว ๆ ไป เช่น เมฆ รุ้ง หยดน้ำ ใบไม้ รูปร่างอิสระช่วยให้รู้สึกดีทางด้านจิตใจ รู้สึกผ่อนคลายและดูได้ง่าย ส่วนรูปร่างเรขาคณิต เช่น รูปร่างสามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม วงกลม เรามักจะพบในงานออกแบบเป็นส่วนใหญ่ ตัวอย่างเช่น รูปร่างสามเหลี่ยมของยอดภูเขา แสดงสัญลักษณ์ของความยิ่งใหญ่และความสำเร็จ จึงมีนักออกแบบหรือศิลปินนำรูปนี้มาใช้ในการออกแบบต่าง ๆ ศิลปินที่มีความโดดเด่นในการสร้างผลงานศิลปะโดยใช้รูปร่าง เช่น พีท มอนเดรียน (Piet Mondrian) และอาจารย์พิชัย นิรันดร์

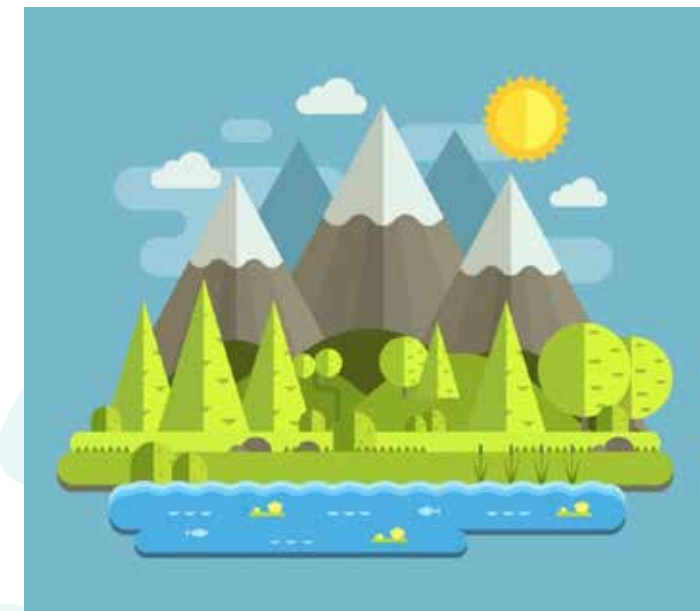
รูปร่าง รูปทรงธรรมชาติ

รูปร่างในงานจิตรกรรม โดย พีท มอนเดรียน

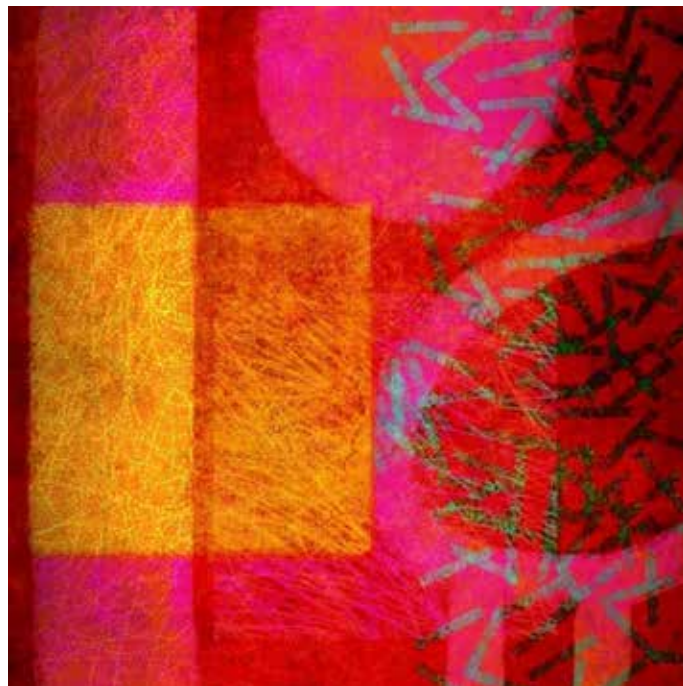
ภาพวาดลายเส้น โดย จิรพร สีนเสริฐ

งานออกแบบที่ใช้รูปร่าง

งานออกแบบที่ใช้รูปสามเหลี่ยมเป็นโครงสร้างการออกแบบ

งานจิตรกรรมที่ถ่ายทอดรูปร่างแบบต่าง ๆ โดยใช้สีส้มและสีแดง

พื้นที่ว่าง คือ ช่องว่างหรือพื้นที่ว่างที่อยู่รอบ ๆ สภาพแวดล้อมหรืออยู่ภายในงานศิลปะ พื้นที่ว่างเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยให้ภาพมีความสวยงามสมบูรณ์ การจัดการพื้นที่ว่างอาจทำโดยการสร้างกรอบภาพเพื่อกำหนดขนาดของพื้นที่และสิ่งที่ต้องการนำเสนอ รวมทั้งทิศทางการเคลื่อนไหวของสิ่งที่เราจะวาด เช่น การเคลื่อนไหวของคนขี่จักรยานบนถนนโล่ง ๆ นอกจากนั้นพื้นที่ว่างจะทำให้ภาพมีสมดุล ไม่หนักไปข้างใดข้างหนึ่ง ศิลปินที่มีความโดดเด่นในการสร้างสรรค์งานศิลปะโดยใช้พื้นที่ว่าง ได้แก่ วินเซนต์ แวน โก๊ะ (Vincent Van Gogh)

ภาพถ่ายพื้นที่ว่างในธรรมชาติ

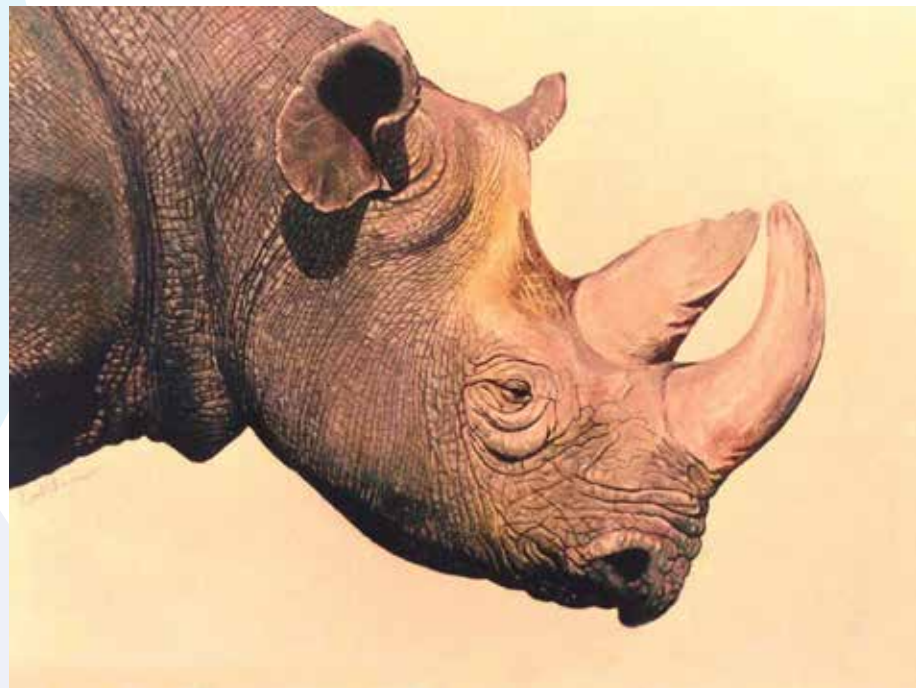

ภาพวาดชื่อ The Starry Night แสดงพื้นที่ว่างระหว่างแนวพื้นโลกและท้องฟ้า โดย วินเซนต์ แวน โก๊ะ

น้ำหนัก แสงเงา คือ ความอ่อนความแก่ของสี เราอาจแบ่งค่าความอ่อนความแก่ของสีตั้งแต่สว่างจัดจนถึงมืดจัดตามแสงและเงาที่ปรากฏ ทำให้สามารถรับรู้และนำมาใช้ในการสร้างสรรค์งานศิลปะทั้งวาดลายเส้น ระบายสีให้เหมือนจริง ศิลปินที่มีผลงานในการสร้างสรรค์งานศิลปะโดยใช้แสงเงา คือ โยฮันเนิส เฟอร์เมอร์ (Johannes Vermeer)

ภาพวาดชื่อ Girl With A Pearl Earring โดย โยฮันเนิส เฟอร์เมอร์

ภาพวาดสีน้ำแสดงน้ำหนักของแสงเงา โดย เลิศชาย สีนเสริฐ

ภาพถ่ายแสงเงาในธรรมชาติ

ภาพวาดชื่อ ดอกบัว แสดงน้ำหนักของแสงเงา โดย ศรารัตน์ ลิ้นพูลย์

รูปทรง คือ รูปทรงตามลักษณะธรรมชาติที่มองเห็นเป็นรูป ๓ มิติ มีความกว้าง ความสูง และความหนาหรือความลึก การสร้างงานศิลปะจากภาพ ๒ มิติ ให้เป็นภาพ ๓ มิติ ทำได้ด้วยการสร้างแสงเงา และพื้นผิวเพื่อให้ดูเหมือนจริง ในงานประติมากรรมหรืองานปั้นเป็นงานทัศนศิลป์ที่สามารถมองเห็นได้ใน ๓ มุมมอง คือ ความกว้าง ความสูง และความหนา สามารถสัมผัสได้จริง งานประติมากรรมหรืองานปั้นจึงเป็นงานทัศนศิลป์ที่ใช้รูปทรงในการถ่ายทอดผลงานศิลปะมากที่สุด

ภาพงานออกแบบรูปทรงงานประติมากรรม
โดย ฌ็อง หลุยส์ คอรับี (Jean-Louis Corby)

รูปทรงธรรมชาติ

รูปทรงธรรมชาติ

ภาพวาด ช้าง แสดงรูปทรงของช้างและระยะใกล้ไกล โดย ศรารัตน์ ถั่วไพบูลย์

งานประติมากรรมสัญลักษณ์รูปมือชื้อ โลภุตระ ที่หน้าศูนย์การประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ โดย ชลุด นิ่มเสมอ

พื้นผิว คือ ลักษณะส่วนนอกสุดของวัตถุที่เรามองเห็นหรือสัมผัสได้ เช่น มีความมัน ความด้าน หยาบ ละเอียด หรือขรุขระ ในงานวาดภาพวัตถุที่มีผิวมันสามารถถ่ายทอดการรับรู้ด้วยสายตาโดยวาดภาพให้พื้นผิวดูราบเรียบ ให้มีส่วนที่สว่างในวัตถุที่ถูกแสงกระทบและเงาของวัตถุที่ตกทอดลงพื้น ภาพที่เห็นจะมีความเหมือนจริงแต่ไม่ใช่เป็นของจริงของวัตถุนั้น ๆ

พื้นผิวในงานจิตรกรรม โดย ศรรัตน์ ลีเพบูลย์

ตัวอย่างภาพรูปปั้นสุนัขชื่อฮาจิโกะที่ประเทศญี่ปุ่น การวาดภาพเพื่อถ่ายทอดให้รูปปั้นฮาจิโกะแสดงพื้นผิวเป็นขนขรุขระและเงามันบางส่วน ทำได้โดยระบายแสงเงาให้พื้นผิวส่วนที่เป็นขนแลดูขรุขระบริเวณลำตัวเป็นส่วนที่สว่างเพราะมีแสงส่องกระทบและส่วนที่ไม่ถูกแสงจะมีดเป็นเงา เพื่อให้ดูเหมือนรูปปั้นจริงของสุนัข แต่เมื่อไปสัมผัสกลับกลายเป็นภาพวาดบนกระดาษหรือผืนผ้าใบที่ศิลปินวาดนั่นเอง

“

เกร็ดความรู้ : อนุสาวรีย์รูปปั้นสุนัขชื่อฮาจิโกะ เป็นอนุสรณ์ของความเป็นสุนัขขอดกตัญญู ตั้งอยู่ที่หน้าสถานีรถไฟชิบูย่า กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นบริเวณที่ฮาจิโกะมักจะมานั่งรอเจ้านายของมันทุกวัน แต่แล้ววันหนึ่งเจ้านายของมันเสียชีวิตเพราะเส้นเลือดในสมองแตก เจ้านายจึงไม่กลับมาอีกเลย แต่ฮาจิโกะก็ยังคงไปนั่งรอเจ้านายในที่เคยเดิมทุก ๆ วัน เป็นเวลานานถึง ๙ ปีภายหลังจากเจ้านายของมันจากไป

”

พื้นผิวธรรมชาติของรากไม้

พื้นผิวในงานจิตรกรรม

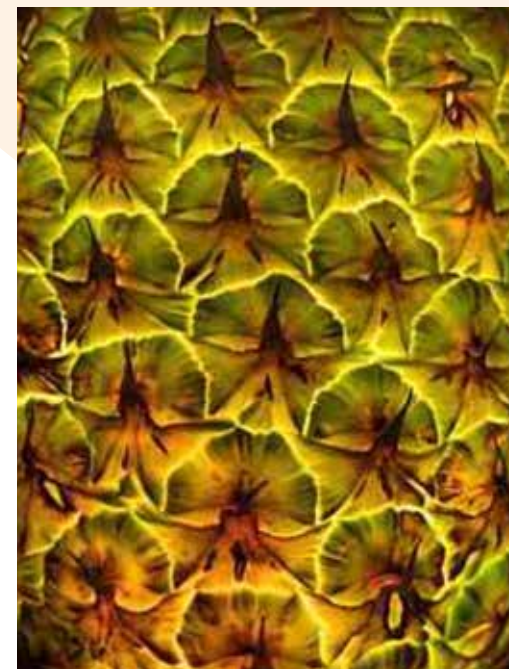

พื้นผิวในงานประติมากรรม

ตัวอย่างพื้นผิวจากธรรมชาติ

พื้นผิวของเปลือกไม้ในธรรมชาติ

พื้นผิวเปลือกสับปะรด

พื้นผิวกะหล่ำปลีที่ถูกตัดเฉือน

พื้นผิวในงานจิตรกรรม โดย มาตินา บัลโควา (Martina Bulkova)

พื้นผิวของใบไม้

พื้นผิวของผลไม้ที่ถูกตัดเฉือน

กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

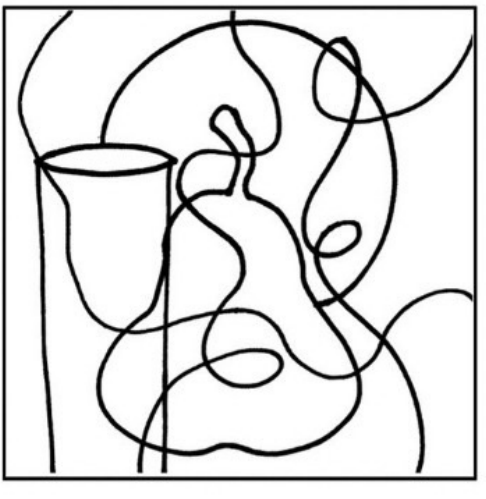
ดูภาพ แล้วบอกได้ไหมว่า

- ในภาพวาดนี้ มีส่วนประกอบของทัศนธาตุอะไรบ้าง (เส้น รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว น้ำหนัก แสงเงา) จากนั้นร่วมกันแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนในชั้นเรียน

งานจิตรกรรมชื่อ Christina’s World โดย แอนดรูว์ ไวเอท (Andrew Wyeth)

- ให้นักเรียนลองจัดวางทัศนธาตุตามที่นักเรียนชอบ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างการจัดวางทัศนธาตุ

สรุปความรู้

ส่วนประกอบของทัศนธาตุในธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และงานศิลปะ		
จุด		คือ ต้นกำเนิดของเส้น เมื่อเรียงต่อกันจะเกิดเป็นเส้น ถ้ารวมกันจะเกิดเป็นเงา
เส้น		คือ จุดที่เคลื่อนที่ไปเชื่อมโยงเป็นทางยาว สามารถนำมาประกอบกันเป็นรูปร่าง
รูปร่าง		คือ เส้นที่ติดต่อกันเป็นรูปแบบต่าง ๆ เช่น เส้นเรขาคณิต
พื้นที่ว่าง		คือ ช่องว่างหรือบริเวณว่างที่อยู่ของวัตถุ
น้ำหนัก แสงเงา		คือ ความอ่อน ความเข้มของสีของวัตถุ
รูปทรง		คือ รูปร่างตามลักษณะธรรมชาติ เป็น ๓ มิติ คือ ความกว้าง ความสูง และความลึกหรือความหนา
พื้นผิว		คือ ลักษณะส่วนนอกของวัตถุสามารถมองเห็นและสัมผัสได้

คำแนะนำสำหรับครู ในการประเมินผลการเรียนรู้

การตรวจสอบการปฏิบัติงานและการเรียนรู้
โดยใช้เกณฑ์การประเมินด้านต่าง ๆ ดังตัวอย่าง

ด้าน	ระดับคะแนน			
	๑	๒	๓	๔
ความรู้ (๔ คะแนน)	รู้ว่าทัศนธาตุคืออะไร มีอะไรบ้างในทัศนธาตุ	ระบุทัศนธาตุในธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและ ผลงานศิลปะ	อธิบายคุณลักษณะ ของจุด เส้น สี พื้นผิว รูปร่าง รูปทรง น้ำหนัก แสงเงา ระยะ และ พื้นที่ว่างได้	สร้างสรรค์งานศิลปะ โดยใช้ทัศนธาตุเป็น องค์ประกอบของภาพ
กระบวนการคิด (๔ คะแนน)	คิดและหามุมมองของ ทัศนธาตุในธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น	รวบรวมข้อมูลทัศนธาตุ ที่มีอยู่รอบ ๆ ตัว และในงานศิลปะ	มีจินตนาการ นำทัศนธาตุมาดัดแปลง	สร้างสรรค์งานศิลปะ จากความคิดและ จินตนาการ โดยใช้ มุมมองจากทัศนธาตุ
ทักษะ (๔ คะแนน)	วาดภาพโดยใช้ความรู้ ความเข้าใจในทัศนธาตุ	วาดหรือดัดแปลง ทัศนธาตุต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม	นำสิ่งที่วาดหรือ ดัดแปลงจัดวางเพื่อให้ เกิดรูปแบบใหม่ ๆ	มีการพัฒนาการวาดภาพ ดัดแปลงทัศนธาตุ อย่างต่อเนื่อง
รู้คุณค่า (๔ คะแนน)	เห็นคุณค่าของทัศนธาตุ ที่เป็นส่วนประกอบ สำคัญในผลงานศิลปะ	เห็นคุณค่าในความงาม ของทัศนธาตุในแต่ละ อย่าง	เห็นคุณค่าในเรื่องราว ที่แฝงอยู่ในผลงานศิลปะ	ชื่นชมและเห็นคุณค่า งานศิลปะของศิลปิน และของเพื่อน ๆ
ค่านิยม (๔ คะแนน)	ปฏิบัติตามที่ ครูมอบหมาย	ใส่ใจปฏิบัติงานตามที่ ได้รับมอบหมาย	คิดและตัดสินใจ อย่างเป็นระบบ	มีส่วนร่วมในการทำงาน

เกณฑ์การประเมิน		เกณฑ์ตัดสินคุณภาพ	
ช่วงคะแนน		ระดับคุณภาพ	
ดีมาก	๔ คะแนน	๑๘ - ๒๐	ดีมาก
ดี	๓ คะแนน	๑๕ - ๑๗	ดี
พอใช้	๒ คะแนน	๑๑ - ๑๔	พอใช้
ปรับปรุง	๑ คะแนน	๐ - ๑๐	ปรับปรุง